

Målnummer:	T 5243-17	Avdelning:	1
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2018-07-12		
Rubrik:	En köpare påstår sig ha lämnat kvar en köpt och betald vara i butiken medan butiken gör gällande att varan har lämnats ut. Frågor rörande bevisbörda och beviskrav.		
Lagrum:	5 §, 6§ och 36 § konsumentköplagen (1990:932)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1975 s. 577• NJA 2016 s. 1011		

REFERAT

Södertörns tingsrätt

M.K. förde vid Södertörns tingsrätt den talan mot B.A. som framgår av tingsrättens dom.

Tingsrätten (chefsrådmannen Fanny Gleiss Wilborg) anförde i dom den 14 oktober 2016 följande.

BAKGRUND

Al Masse Guld & Blommor är ett handelsbolag. B.A. är bolagsman i handelsbolaget. I butiken arbetar hennes man, S.A., och hans bror M. M:s fru H.T. är anställd i butiken. Den 31 oktober 2013 köpte M.K. smycken av handelsbolaget Al Masse Guld & Blommor för 29 380 kr. Han betalade kontant. Han köpte ett set med ett halsband, örhängen, armband och ring, ett halsband 21 karat och ett armband 21 karat.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

M.K. har yrkat att tingsrätten ska förplikta B.A. att till honom betala 24 380 kr samt ränta - - -.

B.A. har bestritt kravet. Hon har vitsordat att Al Masse Guld & Blommor sålt smycken till M.K. för 29 380 kr. Ränteberäkningen har inte vitsordats.

GRUNDER

M.K.

M.K. har den 31 oktober 2013 köpt ett set med ett halsband, örhängen, armband och ring, ett halsband 21 karat och ett armband 21 karat av handelsbolaget Al Masse Guld & Blommor för 29 380 kr. Han betalade kontant. Smyckena överlämnades inte till honom i butiken och han har ännu inte fått dem.

Eftersom han inte har fått de smycken som han har betalat för har han rätt att häva köpet och få tillbaka sina pengar.

Han har rätt till ränta från dagen för betalningen till dess att återbetalning sker.

B.A. är bolagsman i handelsbolaget Al Masse Guld & Blommor. I egenskap av bolagsman ansvarar hon personligen för handelsbolagets förpliktelser.

B.A.

Smyckena har överlämnats till M.K. i samband med köpet. Al Masse Guld & Blommor har därmed fullgjort affären. Hon ska därför inte återbetala köpeskillingen.

PARTERNAS UTVECKLING AV TALAN

M.K.

Det var en man och en kvinna som arbetade i butiken. S.A:s bror, M., var i butiken och han sa att smyckena behövde rengöras och att de var gamla och behövde fixas. Det accepterade M.K. och han lät smyckena vara kvar i butiken. Det skulle ta en vecka att åtgärda smyckena. När det hade gått en vecka gick han tillbaka till butiken men fick besked från M. att han skulle komma tillbaka efter ytterligare en vecka eftersom smyckena inte var klara. Samma sak upprepades flera gånger. Efter cirka en och en halv månad eller två månader sa M. till honom att smyckena fanns på en pantbank i Skärholmen eftersom butiken inte hade kontanta medel och att han genom pantbanken kunde få likvida medel.

Han gjorde en polisanmälan den 13 oktober 2015. M. har skickat ett sms till honom där han skrev att han skulle få tillbaka smyckena den 16 maj 2015. Men han har fortfarande inte fått tillbaka sina smycken.

Kvittenserna utfärdades samma dag som köpet genomfördes (eller möjligtvis dagen efter) och är kvitton på att han har deponerat smyckena i butiken och låtit handelsbolaget skicka iväg smyckena för rengöring. Den som har skrivit under kvittenserna är S.A. Kvittenserna är inte avsedda att visa att betalning har skett för smyckena. Kvittenserna är skrivna på svenska. De har inte någonting med Irak att göra.

S.A:s äldre bror (som inte är M.) har nyligen skickat sms till honom om att smyckena finns hos honom (den äldre brodern) och att hans rättigheter inte skulle gå förlorade.

B.A.

Det är riktigt att hon var bolagsman i handelsbolaget Al Masse Guld & Blommor. Bolaget är numera sålt och hon är inte verksam i bolaget. Det är också riktigt att M.K. har köpt smycken från handelsbolaget för 29 380 kr den 31 oktober 2013. Kvittenserna visar vilka smycken som affären gäller. I samband med köpet överlämnades smyckena. Affären har avslutats i och med att smyckena lämnades över till M.K. Om M.K. därefter har lämnat över smyckena till någon annan så kan inte hon ta något ansvar för vad som har hänt med smyckena.

H.T. var den enda person som var anställd i butiken. Kvittenserna utfärdades som bevis på att smyckena hade lämnats över. Det var S.A. som utfärdade kvittona. M.K. begärde särskilt att få kvittenser eftersom han behövde dem för att kunna visa upp för sina blivande svärföräldrar i Irak och för tullen i Irak. M.K. skulle gifta sig och smyckena var avsedda för hans blivande fru. I Irak kan man inte läsa vanliga kassakvitton utan där vill de ha sådana kvitton som är utfärdade i det här fallet.

Butiken säljer inte smycken som behöver rengöras. Om butiken får in begagnade smycken som behöver lagas eller rengöras så sker det innan de läggs ut till försäljning.

DOMSKÄL

I målet har partsförhör under sanningsförsäkran hållits med M.K. och med B.A. På M.K:s begäran har vittnesförhör hållits med A.M. och A.K. På B.A:s begäran har vittnesförhör hållits med S.A., H.T., S.Az och H.J. Parterna har även åberopat viss skriftlig bevisning.

Tingsrättens bedömning

Det är ostridigt att M.K. har köpt smycken från handelsbolaget Al Masse Guld & Blommor och att han i samband med köpet betalade 29 380 kr för smyckena. Vidare är det ostridigt att B.A. vid tidpunkten för försäljningen av smyckena var bolagsman i handelsbolaget. I egenskap av bolagsman ansvarar B.A. för bolagets förpliktelser gentemot M.K. Den fråga som tingsrätten först ska pröva är om smyckena i samband med köpet överlämnades till M.K.

Frågan om vem som har bevisbördan för att sålt gods överlämnats från säljaren till köparen är inte reglerad i lag. Om det är M.K. som ska visa att han inte har

fått smyckena eller om det är B.A. som ska visa att smyckena har överlämnats får besvaras med tillämpning av allmänna bevisbörderegler.

Den som påstår sig ha överlämnat viss egendom till en annan har vanligtvis bevisbördan för att så har skett (se bl.a. rättsfallet RH 1997:99). Den som lämnar över egendom till någon annan har anledning att säkerställa bevisning om att överlämnandet har skett t.ex. genom att låta mottagaren kvittera att godset har tagits emot. Av betydelse är också att det är ett affärsförhållande mellan en näringsidkare och en konsument. Mot den här bakgrunden bedömer tingsrätten att B.A. har bevisbördan för att smyckena har överlämnats till M.K.

M.K. har i förhör uppgett att han inte har fått smyckena och B.A. har i förhör uppgett att smyckena överlämnades i samband med köpet. Det kan konstateras att ord står mot ord i det här sammanhanget. Inget av vittnena har berättat att de har sett hur det gick till vid köpet av smyckena. H.T. som arbetade i butiken har uppgett att hon denna dag arbetade i butikens blomsteravdelning och att hon inte har sett att guldets eller smyckena överlämnades till M.K. S.A., som också ska ha varit i butiken när smyckesaffären genomfördes, fick vid förhöret inte några frågor om sina iakttagelser av vad som hände vid köpet av smyckena. Den tredje personen som också kan ha varit närvarande vid smyckesaffären, M., har inte hörts i målet. Sammantaget kan det av vittnesförhören inte anses styrkt att smyckena har överlämnats till M.K.

B.A. har som skriftlig bevisning åberopat kvittenser. Parterna har olika uppfattningar om vad kvittenserna avser. Enligt M.K. avser kvittenserna kvitton på att han har deponerat smyckena i butiken och de ska inte ha varit avsedda att visa att betalning har skett. Enligt B.A. utfärdades kvittenserna som bevis på att smyckena har lämnats över och det var enligt henne M.K. som särskilt hade begärt att få kvittenserna för att kunna visa upp dem i Irak.

Parterna är överens om att det är S.A. som har skrivit under kvittenserna. De saknar M.K:s underskrift. Av texten som finns på kvittona framgår inte att smyckena har lämnats över till M.K. Enligt tingsrättens mening står det därför klart att syftet med utfärdandet av kvittenserna inte kan ha varit att säkra bevisning om att smyckena har överlämnats till M.K. Kvittenserna kan inte visa annat än att M.K. har betalat för smyckena och det är någonting som är ostridigt mellan parterna. Enbart kvittenserna visar alltså inte att smyckena har överlämnats till M.K.

I målet har det hörts flera vittnen som på olika sätt har berättat om att de har varit delaktiga i och angelägna om att en skuld till M.K. skulle betalas. Vittnena förefaller inte ha haft någon kunskap om hur skulden uppkommit mer än vad M.K. eller S.A. har berättat för dem.

A.M. har berättat att det var S.A. som uppsökte honom och bad honom framföra ett budskap till M.K. att om M.K. kunde svära på koranen att han gett pengar till S.A. då skulle S.A. betala tillbaka pengarna.

A.K., som är bror till M.K., har berättat om att han varit i kontakt med S.A. angående återbetalningen av skulden till M.K. och att S.A. då sagt till honom att han skulle åka till en guldbutik i Södertälje och där skulle skulden betalas. A.K. trodde att han skulle få 29 000 kr i butiken i Södertälje men han fick bara 5 000 kr och uppmanades i butiken att återigen ta kontakt med S.A. Enligt A.K. berättade sedan S.A. att det inte var möjligt att betala mer vid det tillfället men att han kunde få pengarna av M.

A.K:s uppgifter får delvis stöd av det som S.A. har berättat. S.A. har bekräftat att han sagt åt A.K. att åka till butiken i Södertälje. Enligt S.A. gjorde han det för att han visste att M. var skyldig M.K. pengar.

Som tingsrätten tidigare angett handlar målet i första hand om huruvida smyckena överlämnades till M.K. i samband med köpet. Vad som har hänt efter smyckesaffären får viss betydelse för tingsrättens bedömning i denna fråga. S.A., som är gift med B.A. och också den som skött den dagliga driften av butiken, har varit särskilt involverad i återbetalningen av skulden till M.K. S.A. har inte närmare berättat om anledningen till att han var så angelägen om att skulden skulle betalas. Hans insatser till att skulden till M.K. skulle betalas tyder med viss styrka på att det har med den aktuella smyckesaffären att göra, men det kan också finnas andra anledningar till att S.A. varit angelägen om att

skulden skulle betalas. Det har framgått att det kan ha funnits andra ekonomiska mellanhavanden mellan M.K. och M. B.A. har i målet gjort gällande att S.A. och M. är syskon genom amning. S.A. ville vid förhöret inte svara på frågor om släktskapet mellan honom och M. Enligt tingsrättens mening kan det finnas andra anledningar till att S.A. varit angelägen om att skulden till M.K. skulle betalas än att det handlade om den aktuella smyckesaffären.

I målet har också en sms-konversation mellan M.K. och H.T. gått igenom. Den visar samma sak som redan konstaterats, att det har funnits ekonomiska mellanhavanden mellan M.K. och H.T:s man M. Om sms-konversationen handlar just om smyckesaffären är oklart, även om belopp av ungefär samma storlek nämns i sms:en.

Enligt tingsrättens mening har det inte genom vittnesförhören och sms-konversationen gått att få någon klarhet i vilka affärer som har förevarit mellan de inblandade personerna mer än att det har funnits någon form av skuld som skulle betalas till M.K. Det ligger nära till hands att anta att skulden är hänförlig till det aktuella köpet av smyckena. I vart fall har inte B.A. presenterat någon bevisning om att skulden avser något annat än den i målet aktuella affären.

Enligt tingsrättens mening har inte B.A. styrkt sitt påstående att smyckena har överlämnats. Det är ostridigt att hon var bolagsman i handelsbolaget vid tidpunkten för affären. Hon ansvarar därför för handelsbolagets förpliktelser. Vid dessa förhållanden ska hon förpliktas att återbetala värdet på smyckena med avdrag för de 5 000 kr som redan har betalats. B.A. ska därför betala det yrkade beloppet 24 380 kr till M.K. Ränta ska utgå från den dag som köpet genomfördes.

DOMSLUT

B.A. ska till M.K. betala 24 380 kr samt ränta - - -.

Svea hovrätt

B.A. överklagade i Svea hovrätt och yrkade att hovrätten skulle ogilla M.K:s talan.

M.K. motsatte sig att tingsrättens dom ändrades.

Hovrätten (hovrättslagmannen Jan Öhman, hovrättsrådet Rakel Granditsky Hökeberg och tf. hovrättsassessorn Josefin Hagdahl, referent) anförde i dom den 19 oktober 2017 följande.

PARTERNAS TALAN OCH UTREDNINGEN I HOVRÄTTEN

Parterna har åberopat samma grunder och invändningar som i tingsrätten samt utvecklat sin talan på i huvudsak samma sätt som i tingsrätten.

Utredningen i hovrätten är densamma som i tingsrätten.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Inledning

Det är ostridigt att M.K. har köpt smycken för 29 380 kr i butiken Al Masse Guld & Blommor, som var ett handelsbolag i vilket B.A. var bolagsman. M.K. har gjort gällande att han kom överens med säljaren om att de försålda smyckena skulle vara kvar i butiken för att rengöras och repareras samt att de därför aldrig överlämnades till honom. B.A. har bestritt att det träffats en sådan överenskommelse och hävdar att smyckena överlämnades till M.K. i samband med köpet.

M.K:s talan grundas på att smyckena aldrig har lämnats ut till honom och att han därför har rätt att få tillbaka vad han har betalat för dessa.

Bevisbördans placering

Tingsrätten har kommit fram till att det är B.A. som ska bevisa att smyckena har lämnats över till M.K. Hovrätten gör följande bedömning.

Utgångspunkten vid köp i butik är att köparen och säljaren ska utväxla sina

prestationer samtidigt (se bl.a. 49 § köplagen och 36 § konsumentköplagen). Det sker i de flesta fall genom att köparen betalar för varan och att säljaren överlämnar varan till köparen tillsammans med ett kvitto. På detta sätt genomförs ett mycket stort antal butiksköp varje dag. Om säljaren (näringsidkaren) i alla dessa fall skulle åläggas att sakra bevisning för att varan har lämnats ut till köparen, t.ex. genom att låta köparen kvittera mottagandet av varan, skulle det uppstå olägenheter i handeln för såväl köpare som säljare. För näringsidkaren skulle en sådan ordning dessutom leda till betydande merkostnader för bevisning. Sådana konsekvenser är knappast önskvärda eller rimliga (jfr NJA 1992 s. 263). Bevisbördan för att smyckena inte lämnades ut i samband med köpet bör därför läggas på M.K.

M.K. har dessutom påstått att han efter köpet har ingått en muntlig överenskommelse med säljaren som innebär att smyckena skulle vara kvar i butiken för rengöring och reparation. Bevisbördan för att ett sådant avtal har ingåtts ligger på den part som påstår det, dvs. på M.K. (se Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2005 s. 324).

Är B.A. skyldig att betala tillbaka köpeskillingen?

Tingsrätten har i sin dom utförligt redogjort för den utredning som har lagts fram och hur tingsrätten har värderat denna. Hovrätten delar tingsrättens bedömning när det gäller frågan om vad som är utrett i målet och vad som framstår som oklart. Med utgångspunkt i dessa ställningstaganden anser hovrätten att M.K. inte har bevisat att smyckena inte lämnades ut till honom i samband med köpet. M.K. har inte heller visat att han efter köpets fullbordan har ingått en muntlig överenskommelse med säljaren som innebär att smyckena skulle vara kvar i butiken för rengöring och reparation. M.K:s talan kan därför inte vinna bifall. Tingsrättens dom ska ändras i enlighet med detta.

- - -

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten ändrar tingsrättens dom på så sätt att hovrätten ogillar M.K:s talan - - -.

Högsta domstolen

M.K. överklagade och yrkade bifall till sin talan.

B.A. motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Elisabeth Ståhl, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom.

DOMSKÄL

Punkterna 1-4 motsvarar punkterna 1-6 i HD:s dom.

Relevanta bestämmelser i konsumentköplagen

5. I detta fall ska konsumentköplagen (1990:932) tillämpas. Om inte annat avtalats ska varan då avlämnas utan onödigt dröjsmål och senast 30 dagar efter det att avtalet ingicks (5 § första stycket).

6. Säljaren är dock inte skyldig att lämna ut varan förrän den betalats, såvida inte köparen fått kredit (5 § andra stycket). Köparen är å sin sida inte skyldig att betala varan förrän den hålls honom eller henne till handa, om inte annat avtalats (36 §). Utgångspunkten är alltså att parternas prestationer, om inte något annat överenskommit, ska utväxlas samtidigt, Zug um Zug (samtidighetsprincipen). Samtidighetsprincipen gäller även enligt köplagen (1990:931) om inte annat avtalats (10 och 49 §§).

7. En vara anses enligt 6 § konsumentköplagen avlämnad när den har kommit i köparens besittning.

8. Om säljaren inte avlämnar varan får köparen under vissa förutsättningar häva köpet och kan då kräva att köpeskillingen återbetalas (9, 13 och 43 §§).

Bevisbörda och beviskrav

Punkterna 9 och 10 motsvarar punkterna 9 och 10 i HD:s dom.

Bevisbördan i fråga om varans avlämnande vid konsumentköp i affär

11. Om en vara har avlämnats eller inte är en rättslig bedömning som domstolen ska göra. En part kan därför inte sägas ha bevisbördan för själva avlämnandet, men däremot för de omständigheter som är avgörande för den bedömning som domstolen ska göra.

12. Konsumentköplagen innehåller inga bestämmelser om bevisbördan i fråga om avlämnande. Inte heller synes frågan ha berörts i lagens förarbeten, i HD:s avgöranden eller i den juridiska litteraturen.

13. I allmänhet gäller att den som påstår sig ha fullgjort en prestation har bevisbördan för det påståendet. Utgångspunkten är alltså att näringsidkaren har bevisbördan i vart fall för att ha fullgjort de åtgärder för avlämnande som ankommer på säljaren. (Jfr t.ex. Lars Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2005, s. 260. Jfr även Jan Ramberg och Johnny Herre, Köplagen, En kommentar, 1 maj 2016, Zeteo, kommentaren till lagens rubrik under 1.8, Bevisfrågorna inom köprätten.)

14. Frågan är då om det finns anledning att placera bevisbördan på annat sätt när det är fråga om konsumentköp i affär.

15. Vid sådana köp utväxlas prestationerna normalt samtidigt, i enlighet med konsumentköplagens dispositiva regler (jfr p. 6). Det skulle då kunna finnas anledning att kasta om bevisbördan ifall konsumenten påstår att varan inte avlämnats vid köpet (jfr NJA 1948 s. 554 och NJA 2005 s. 205).

16. I den juridiska litteraturen har det med avseende på den äldre köplagen (lagen [1905:38 s. 1] om köp och byte av lös egendom) ofta hävdats att köparen bör ha bevisbördan för att inte ha fått varan, om det är fråga om ett sådant köp där prestationerna normalt utväxlas samtidigt och köparen ostridigt har betalat. Till stöd för en sådan ordning har anförts att det finns en presumtion för att avtalet fullgjorts enligt sin natur. Det har även anförts att den ena partens prestation utgör bevis på att även motparten har presterat och att sedvänjan i en sådan situation är att kvitto inte utfärdas. (Se Tore Almén och Rudolf Eklund, Om köp och byte av lös egendom, Kommentarer till lagen den 20 juni 1905, 4 uppl. 1960, s. 140 f., s. 233 not 87 och s. 242 not 150; Knut Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 195 ff. och Alfred Ossian Winroth, Köp av lös egendom, 1917, s. 59. Jfr dock även Karl Olivecrona, Bevisskyldigheten och den materiella rätten, 1930, s. 162 ff.)

17. Varje dag sker ett mycket stort antal butiksköp utan att näringsidkaren säkrar bevisning för att varan avlämnats på annat sätt än genom att ta emot betalning, och utan att tvist senare uppkommer mellan parterna i fråga om avlämnande. Som hovrätten också påpekat skulle det leda till olägenheter i handeln och merkostnader för bevissäkring om näringsidkaren skulle behöva säkra bevisning angående att varan lämnats ut till konsumenten i alla dessa fall.

18. Visserligen anses bevissäkringsargument normalt tala emot att göra en part bevisskyldig för något som inte har hänt (jfr t.ex. NJA 2001 s. 177). Möjligheterna att säkra bevisning för något som inte har inträffat förbättras dock när det är fråga om något som ska ske vid ett visst givet tillfälle. Konsumenten har också goda möjligheter att hålla inne betalningen till dess att han eller hon fått varan eller bevis på att varan ska avlämnas senare. Varken bevissäkringshänsyn eller konsumentskyddshänsyn kan därför med någon verklig tyngd anses tala emot att bevisbördan placeras på konsumenten. Inte heller talar några andra skäl med egentlig styrka mot en sådan ordning.

19. Övervägande skäl talar alltså för att konsumenten vid butiksköp, om betalning skett, bör ha bevisbördan för omständigheter av innebörden att varan inte avlämnats. Det saknas i allmänhet anledning att tillämpa ett sänkt beviskrav.

20. En sådan ordning förutsätter dock att köpet inte skulle fullgöras på ett annat sätt än genom prestationernas simultana utväxlande. Så kan exempelvis

vara fallet om parterna uttryckligen avtalat avsteg från samtidighetsprincipen. Så kan också vara fallet om sedvänjan är att prestationerna inte utväxlas samtidigt vid den aktuella typen av köp. Framstår det som klart mera sannolikt att köpet skulle fullgöras på ett annat sätt än genom prestationernas samtidiga utväxlande bör näringsidkaren även vid butiksköp ha bevisbördan för att ha lämnat ut varan till konsumenten.

21. Slutsatsen av det nu sagda är att om betalning skett ligger det vid butiksköp på konsumenten att visa omständigheter av innebörden att varan inte avlämnats, förutsatt att det inte framstår som klart mera sannolikt att köpet skulle fullgöras på ett annat sätt än genom prestationernas samtidiga utväxlande.

Bedömningen i detta fall

22. HD gör ingen annan bedömning än underinstanserna i fråga om vad som är utrett i målet.

23. Parterna är ense om att M.K. har betalat smyckena kontant i affären. Utredningen ger inte sådant stöd för att smyckena skulle avlämnas vid en senare tidpunkt att det finns anledning att placera bevisbördan på näringsidkaren. M.K. ska därför visa att han inte fick smyckena vid köpet.

24. Med utgångspunkt i vad som är utrett i målet har M.K. inte visat att smyckena inte överlämnades vid köpet. Hans överklagande bör därför lämnas utan bifall.

DOMSLUT

HD avslår överklagandet.

HD (justitieråden Stefan Lindskog, Anders Eka, referent, Sten Andersson och Mari Heidenborg) meddelade den 12 juli 2018 följande dom.

DOMSKÄL

Bakgrund

Köpet

1. M.K. köpte i oktober 2013 smycken i en butik i södra Stockholm för 29 380 kr.

Ansaret för butikens förpliktelser

2. Butiken drevs av ett handelsbolag i vilket B.A. var bolagsman. Som sådan är hon ansvarig för bolagets förpliktelser.

Parternas ståndpunkter

3. M.K. har hävdatt att han kom överens med en person i butiken om att smyckena skulle göras i ordning och lämnas över först en vecka senare.

Han har, trots ett flertal påstötningar, ännu inte fått smyckena och har därför hävt köpet. Han har begärt att B.A. ska betala så mycket som han har betalat till butiken med avdrag för 5 000 kr som han redan erhållit.

4. B.A. har påstått att M.K. fick smyckena vid köpet.

Domstolarnas bedömningar

5. Tingsrätten fann att det var B.A. som skulle bevisa att smyckena hade lämnats över och att hon inte hade förmått uppfylla denna bevisbörda. Tingsrätten biföll därför käromålet.

6. Hovrätten har i stället funnit att M.K. har bevisbördan för att han inte fått smyckena och att han inte förmått visa detta. Hovrätten har därför ogillat hans talan.

Prejudikatfrågorna

7. Det meddelade prövningstillståndet är föranlett av domstolarnas skilda

bedömningar i frågan huruvida det är köparen eller säljaren som har bevisbördan för att en vara som har betalats av köparen också har lämnats över till denne vid köpet. Målet aktualiserar emellertid också frågan vad som gäller i bevishänseende när köparen påstår att han eller hon i anslutning till köpet har lämnat kvar varan.

Rättsliga utgångspunkter

Tillämpliga lagregler saknas

8. Konsumentköplagen (1990:932) är tillämplig. Lagen innehåller inte några bestämmelser om bevisbörda och beviskrav i fråga om avlämnande av varor. Inte heller ger köplagen eller annan lag någon ledning i detta hänseende.

Allmänt om bevisbörda och beviskrav

9. Allmänt sett gäller att om parterna i ett tvistemål är oense i fråga om en viss omständighet, så ligger det på någon av parterna att lägga fram tillräcklig bevisning för att omständigheten föreligger. Bevisbördans placering anger vem av parterna som har denna skyldighet eller med andra ord vem av parterna som får bära nackdelen av att omständigheten inte bevisas. (Se bl.a. "Gripenhus" NJA 2016 s. 1011 p. 11.)

10. Beviskravet preciserar bevisbördans innebörd. Beviskravet anger hur stark bevisning som parten måste lägga fram för att bevisbördan ska anses ha fullgjorts. Utgångspunkten för tvistemål i allmänhet är att den som har bevisbördan har att styrka eller visa att en viss omständighet föreligger. (Se bl.a. "Gripenhus" p. 19.)

Bevisbörda och beviskrav rörande infriande av en förpliktelse

11. Som en allmän utgångspunkt gäller att en gäldenär som hävdar att han eller hon infriat sin förpliktelse har bevisbördan för att så är fallet. Det gäller såväl i fråga om penningkulder som varuskulder och andra förpliktelser.

12. En köpare som hävdar att betalning skett har således som utgångspunkt bevisbördan för att så är fallet. På motsvarande sätt vilar normalt bevisbördan på säljaren när det gäller frågan om han eller hon har fullgjort sin skyldighet att lämna ut varan. I enskilda situationer kan emellertid bevisbördan kastas om (omkastad bevisbörda).

13. Det normala beviskravet - full bevisning ska förebringas - gäller också för ett påstående om att en prestationsskyldighet har infriats. Men i vissa fall kan en viss bevislindring tänkas.

14. Om den part som har bevisbördan lägger fram bevisning som motsvarar beviskravet, blir motparten tvungen att lägga fram egen bevisning som talar i annan riktning för att inte förlora målet. Man talar här ibland om att motparten får en s.k. falsk bevisbörda; någon omkastad bevisbörda i ovan angiven bemärkelse är det dock inte fråga om (se exempelvis "Hakvin och Elvira" NJA 1975 s. 577).

Samtidighetsprincipen

15. Av konsumentköplagen framgår det att säljaren inte är skyldig att lämna ut varan förrän den har betalats, såvida inte köparen fått kredit (5 § andra stycket). Samtidigt är köparen inte skyldig att betala varan förrän den hålls honom eller henne till handa, om inte annat har avtalats (36 §). Huvudregeln är alltså att parternas prestationer ska utväxlas samtidigt (samtidighetsprincipen).

16. Samtidighetsprincipen är en grundläggande förmögenhetsrättslig regel. Annat kan dock följa av avtal eller sedvänja. (Jfr 3, 10 och 49 §§ köplagen.)

Bevisbörda och beviskrav för att en betald vara har överlämnats

Den bevisrättsliga prejudikatfrågan

17. Butiksköp och andra köp där parternas prestationer normalt utväxlas samtidigt sker vanligtvis utan att det upprättas något mottagningsbevis eller någon annan liknande handling rörande överlämnandet av varan. Det är i

stället en utgångspunkt - och en följd av samtidighetsprincipen - att köparen inte betalar varan utan att få den.

18. Frågan är om det angivna förhållandet medför att det finns skäl att göra avsteg från de allmänna principerna rörande bevisbördans placering. Det skulle i så fall innebära att om säljaren påstår att köparen har fått varan ankommer det på köparen att bevisa att så inte är fallet.

Skäl för en omkastad bevisbörda

19. Butiksköp är en av vardagslivets vanligaste transaktioner. I de flesta fall utväxlas prestationerna samtidigt. Det förekommer veterligen inte att butiken begär att köparen ska skriftligen eller på något annat sätt bekräfta att han eller hon har fått varan.

20. En ordning som komplicerar det vardagliga butiksköpet genom att butiken kräver en mottagandebekräftelse av köparen är inte till gagn för vare sig konsumentkollektivet eller samhället i stort. Med en omkastad bevisbörda skulle en mottagandebekräftelse i regel inte fylla någon funktion och därför vara obehövlig.

Skäl mot en omkastad bevisbörda

21. Även om samtidighetsprincipen utgör en huvudregel vid köp förekommer det undantag (jfr p. 16). En omkastad bevisbörda vid infriande av prestationsskyldighet - i fall där samtidighetsprincipen gör sig gällande - skulle innebära att en i det enskilda fallet kanske svårbedömd och materiellt inte helt relevant fråga rörande samtidighetsprincipens tillämplighet blev bestämmande för bevisbördans placering och därmed ofta för målets utgång. Det framstår inte som givet att en sådan bevisregel skulle främja de ändamål som regeln bör tillgodose.

22. Mot en omkastad bevisbörda talar vidare de principiella avgränsningssvårigheter som uppkommer när omfattningen av en sådan bevisbörderegler ska bestämmas. Det är knappast möjligt att låta regeln avse endast butiksköp, eftersom samtidighetsprincipen som utgångspunkt gäller för köp även utanför de rena butikssituationerna. Inte heller låter det sig göras att begränsa en sådan bevisregels tillämpningsområde endast till köp som sker med kontant betalning. Till det kommer de många fall där det är oklart om parternas avtal innebär ett avsteg från samtidighetsprincipen eller inte.

Motprestationens bevisbetydelse

23. När ett avtal fullgörs genom samtidig utväxling av prestationer utgör motpartens infriande av sin prestationsskyldighet ett mycket starkt bevis för att den egna prestationsskyldigheten har fullgjorts. Köparens betalning är i samtidighetsfallen i praktiken en bekräftelse på att han eller hon har fått varan. Säljarens överlämnande av varan är på motsvarande sätt i allmänhet en bekräftelse på att den har betalats.

24. Något behov för en säljare att i normalfallet säkra bevisning om att köparen har tagit emot varan föreligger mot denna bakgrund knappast, även om bevisbördan för ett överlämnande ligger på honom eller henne. Säljaren får nämligen i regel anses ha uppfyllt sin bevisskyldighet, om det står klart att köparen vid butiksköp eller andra typiska samtidighetsfall har erlagt betalning. I så fall ska säljarens påstående om att varan har lämnats över godtas, om inte köparen - inom ramen för sin falska bevisbörda (jfr p. 14) - åberopar motbevisning som leder till bedömningen att säljaren ändå inte har bevisat att varan har överlämnats.

Samtidighetsprincipen föranleder inte några avvikande bevisregler

25. Någon regel som kastar om bevisbördan bör i betraktande av motprestationens bevisbetydelse inte gälla vid butiksköp och liknande samtidighetsfall. Med hänsyn till styrkan av motprestationens bevisbetydelse i sådana fall finns det heller inte anledning att sänka beviskravet.

Konsekvenser

26. Av den angivna ordningen följer att om köparen i ett fall där samtidigtsprincipen gäller betalar utan att få varan, så bör han eller hon begära en särskild skriftlig bekräftelse på rätten att senare få denna. Ett vanligt kvitto är ett bevis på betalningen men inte på rätten att senare få leverans av varan.

27. På motsvarande sätt bör en säljare som har levererat utan att få betalt begära kvitto på leveransen.

28. Vid samtidigt utväxlande av prestationer - såsom vid butiksköp - föranleder emellertid bevisreglerna normalt inte något behov av att begära bekräftelse av motparten på den egna prestationen.

Särskilt om kvarlämnad vara

29. Den som lämnar ett föremål till någon annan för en viss åtgärd - t.ex. lämnar en klocka för reparation till en urmakare - har bevisbördan för att ett sådant överlämnande har skett. På motsvarande sätt får den som har köpt en vara anses ha bevisbördan för att han eller hon har lämnat kvar den hos säljaren för åtgärd eller annat.

30. Här uppkommer i och för sig en regelskillnad mellan två likartade fall. Vid köp har säljaren bevisbördan för att avlämnande har skett, medan köparen vid kvarlämnande har bevisbördan för att varan har lämnats kvar. Regelskillnaden betyder emellertid i praktiken inte så mycket på grund av betalningens bevisbetydelse. Denna betydelse är sådan att köparen vid köp där samtidig prestationsutväxling är typisk kan sägas ha en falsk bevisbörda medan han vid kvarlämnande har en "äkta" bevisbörda.

Bedömningen i detta fall

31. Det är ostridigt att M.K. betalade för smyckena när köpet genomfördes. Den omständigheten utgör ett starkt bevis för att smyckena då också lämnades över till honom. M.K. får också anses ha medgett att smyckena vid köpet var tillgängliga för medtagande. Vad han påstår är att han i samband med köpet godtog ett erbjudande om att smyckena skulle göras i ordning och att en överenskommelse därmed träffades om att lämna kvar dem.

32. Det anförda innebär att frågan huruvida - som B.A. påstår - M.K. fick smyckena vid köpet måste anses vara överspelad. Vad som ska prövas är i stället M.K:s påstående att det i samband med köpet träffades en överenskommelse om att smyckena skulle lämnas kvar. Han har bevisbördan för det påståendet (se p. 29).

33. Utredningen ger visserligen starkt stöd för att det med anledning av smyckesaffären finns uppklarade förhållanden mellan M.K. och olika personer som har anknytning till den butik där köpet skedde. Detta kan emellertid ha olika förklaringar. Det kan därför inte anses vara bevisat att M.K. på det sätt som han påstår träffade en överenskommelse med företrädare för butiken om att de köpta smyckena skulle lämnas kvar för att göras i ordning.

34. M.K:s överklagande ska alltså avslås.

DOMSLUT

HD avslår överklagandet.

Justitierådet Agneta Bäcklund var skiljaktig i fråga om motiveringen och anförde.

Jag anser att punkterna 17-34 ska ersättas av följande.

Frågan är om det vid butiksköp, och andra samtidigthetsfall där betalning har skett, finns skäl för att köparen ska ha bevisbördan för att varan inte har överlämnats.

I den juridiska litteraturen har det med avseende på den äldre köplagen (lagen, 1905:38 s. 1, om köp och byte av lös egendom) ofta hävdats att köparen bör ha bevisbördan för att inte ha fått varan, om det är fråga om ett sådant köp där prestationerna normalt utväxlas samtidigt och köparen ostridigt har betalat.

(Se Tore Almén och Rudolf Eklund, Om köp och byte av lös egendom, Kommentrar till lagen den 20 juni 1905, 4 uppl. 1960, s. 140 f., s. 233 not 87 och s. 242 not 150; Knut Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 195 ff. och Alfred Ossian Winroth, Köp av lös egendom, 1917, s. 59. Jfr dock även Karl Olivecrona, Bevisskyldigheten och den materiella rätten, 1930, s. 162 ff.)

Butiksköp är en av vardagslivets vanligaste transaktioner. När köparen betalar har han rätt att få varan. I de allra flesta fall utväxlas prestationerna samtidigt. Det förekommer veterligen inte att butiken begär att köparen ska skriftligen eller på något annat sätt bekräfta att han eller hon har fått varan. Butiksköp och andra köp där parternas prestationer normalt utväxlas samtidigt sker alltså utan att det upprättas något mottagningsbevis eller någon annan liknande handling rörande överlämnandet av varan. Det är i stället en utgångspunkt - och en följd av samtidighetsprincipen - att köparen inte betalar varan utan att få den.

Den köpare som betalar, utan att samtidigt få varan, torde i de flesta fall se till att han eller hon får ett kvitto eller annat bevis om sin rätt att senare hämta ut varan eller att få den levererad. I praktiken torde alltså en aktsam köpare säkra bevisning om sin rätt att få ut varan vid en senare tidpunkt. Sådan bevisning kan han eller hon också få utan problem. Bevisräktningsargument talar alltså för att bevisbördan placeras på köparen.

En ordning som innebär att säljaren får ansvar för att säkra bevisning om att varan lämnats ut till köparen kan riskera att göra affärlivets vardagstransaktioner mer komplicerade och en sådan ordning kan också riskera att leda till materiellt oriktiga resultat vid domstolsprövning.

I de fall samtidighetsprincipen åsidosatts vid ett butiksköp eller något annat typiskt samtidighetsfall, är det en förutsättning att parterna varit ense om detta eller att det vid butiksköp finns en sedvana som innebär att prestationerna inte ska utväxlas samtidigt. Annars har köparen rätt att få varan när han eller hon betalar. En köpare som gör gällande att han eller hon har betalat måste alltså lämna en förklaring till att varan inte överlämnades i samband med betalningen.

Om köparen gör gällande att parterna träffat ett avtal som innebär att samtidighetsprincipen har satts åt sidan i det enskilda fallet och att säljaren åtagit sig att lämna ut varan vid en senare tidpunkt, torde köparen ha att visa att en sådan överenskommelse har träffats.

Vidare följer det av allmänna regler att den som har köpt en vara anses ha bevisbördan för att han eller hon har lämnat kvar den hos säljaren för åtgärd eller annat. Detsamma gäller om köparen fått varan i sin besittning och därefter träffat ett nytt avtal och lämnat in varan till säljaren för att denne ska utföra en åtgärd eller annat.

Det är fråga om olika, men likartade fall. De bör behandlas på ett likartat sätt när det gäller bevisbördans placering.

En ordning, som innebär att den köpare som begär återbetalning av köpeskillingen med påstående om att inte ha fått varan har bevisbördan för att säljaren inte har lämnat ut varan vid butiksköp, är också väl förenlig med tanken att käranden i en process har bevisbördan för det påstående som käromålet grundas på.

Slutsatsen av det nu sagda är att huvudregeln vid butiksköp och andra typiska samtidighetsfall bör vara att det ankommer på köparen att visa omständigheter av innebörden att varan inte avlämnats, förutsatt att betalning skett. Det sagda bör gälla om det inte på grund av särskilda förhållanden finns anledning att göra undantag från huvudregeln.

Bedömningen i detta fall

Det är M.K. som ska bevisa att smyckena inte har lämnats ut till honom. Det har han inte gjort. Överklagandet ska därför avslås.

Sökord: Bevisbörda; Konsumentköp; Samtidighetsprincipen; Avlämnande;
Betalning
